

1. At Gaardens Hovedlod var indhegnet,
2. At Gaarden var ganske opbygget eller fuldkommen vedligeholdt, eftersom det var en udflyttet Gaard eller ikke,
3. At der fandtes fornøden Besætning og Inventarium ved Gaarden, samt
4. At alle mulige Restancer vare betalte, i hvilken sidste Henseende der dog i vidt Omfang fandt Eftergivelse Sted.

Vare disse Betingelser opfyldte, kunde der udstedes Skøde til „den hæderlige Bondemand“ N. N. Allerede i 1788 udstedtes de første Arvefæsteskøder; Kommissionen fejrede denne Begivenhed med stor Højtidelighed paa Frederiksborg Slot, idet Grev Reventlow her under en smuk Tale overrakte Skøder til 15 Bønder. Naar nu Gaardene saaledes gaves i Arvefæste, blev *Hoveriet* altid afløst mod et Pengevederlag for hver enkelt Gaard. Kommissionen lod efter ganske ensartede Regler alt tidligere Hoveri afløse, alene med Undtagelse af *Høhøstningsarbejdet* i de kgl. Stutterivange paa Frederiksborg Distrikt; dette Arbejde mente man ikke at kunne undvære. Men paa den anden Side blev dette Hoveri, der tidligere ligesom alt andet havde været ganske ubestemt, nu nøjagtig fastsat, idet der blev tildelt hver enkelt Mand, saavel blandt Fæsterne som blandt de nye Arvefæstere, en bestemt „Hovlod“. Senere fandt en almindelig Hoveriafløsning Sted paa begge Distrikter, idet al Naturalhoveriet afskaffedes uden Hensyn til, om Gaarden overdroges i Arvefæste eller ikke. En kgl. Resolution af 18. Marts 1795¹⁴⁾ approberede i denne Henseende de samme Afløsningsregler, som Kommissionen tidligere havde fulgt ved Bortarvefæstningen af de enkelte Gaarde; dog undtoges stadig Høhøstningsarbejdet i Frederiksborg Stutterivange.

Tilligemed Afløsning af Hoveriet lod Kommissionen endelig de *Tiender*, der oppebares in natura af den kgl. Kasse, afløse mod Vederlag i Penge og sørgede i øvrigt ogsaa for, at der kunde finde en Afløsning med Penge Sted af de *Tiender*, der tilhørte andre. — Kommissionen havde paa den nu beskrevne Maade gjort et stort og betydningsfuldt Arbejde for *Ubedringen af Fæstebøndernes Kaar*; men Kommissoriet gjaldt jo ogsaa *Husmændene*, og dem glemte man da heller ikke. Kommissionens Virkefelt berørte alle Husmænd under det *samlede Bøndergods*; men man nærede dog fortrinsvis Interesse for de Husmænd, der hørte under det *egentlige Fæstegods*. Man fandt, at der var for faa af disse Husmænd paa Amterne; man vilde derfor gerne have flere, og man vilde samtidig hjælpe dem alle. Kommissionen fulgte derfor som Hovedregel saa vidt muligt at afsætte en Huslod paa hver af de udskiftede Gaardes Jorder; en saadan Huslod indeholdt i Almindelighed $1\frac{1}{3}$ Td. Land til Taksten 24. Stundom toges ogsaa 2 Huslodder fra en Gaard, enkelte Gaarde nedlagdes for at forsyne Husmændene med Jord, og endelig udskiftede man i Reglen Overdrevenen mellem Husmændene. Disse kunde da nu faa Arvefæsteskøder paa deres Huse med Tilliggende. Kommissionen drog sluttelig ogsaa Omsorg for Bondestandens aandelige og moralske Udvikling; den lod saaledes 34 nye Skoler oprette og bestemte samtidig, at 13 af de tidligere 35 Kroer skulde nedlægges, efterhaanden som de bleve fæsteledige.

I Aaret 1798 havedes Kommissionen; den havde nu bragt Fremskridtene i Landboforholdene i saa regelmæssig og god en Gænge, at der i Grunden intet mere var tilbage for dens Virksomhed. De sædvanlige Statsmyndigheder kunde nu paa egen Haand fortsætte Arbejdet i Kommissionens Spor¹⁵⁾.

Vilkaarene for Bortarvefæstningen skulle nu omhandles i deres Hovedtræk; der maa skelnes mellem Gaarde og Huse, og Talen bliver da først om *Gaardene*. En kgl. Resolution af 6. Juni 1788¹⁶⁾ approberede de nærmere Vilkaar for Bortarvefæstningen af disse. Der skulde herefter *ikke erlægges nogen Købesum*¹⁷⁾; derimod blev den tidligere Landgilde eller dennes Værdi noget forhøjet, ligesom det fastsatte Tiendevederlag oversteg den gamle Naturaltiendes Pengeværdi¹⁸⁾. Den aarlige Jorde-

¹⁴⁾ Rigsarkivet: Koncept Nr. 68.

¹⁵⁾ Se om Kommissionens Virksomhed indtil 1790 Hansens fornævnte „Beskrivelse“; se endvidere Bergsøe: Grev Reventlows Virksomhed p. 60. ff.; Sarauw, anførte Værk, p. 14—47, samt Erslev: Kampen om Landboreformerne p. 92. ff.

¹⁶⁾ Rentekammerets Resolutionsprotokol for 1788, Litra A.

¹⁷⁾ Jfr. ovenfor om Chr. IV.s aabne Brev af 17. November 1623.

¹⁸⁾ Grunden til disse Forhøjelser var dels den, at Arvefæsterne nu i deres Jordebogsafgift skulde forrente den Kapital, som den kgl. Kasse fra først af havde tilskudt for at faa Reformerne i Gang, dels den, at den kgl. Kasse ifølge Kommissionens Plan i det hele skulde have en *noget* forøget Indtægt som Vederlag for Bortarvefæstningen.